

Rasulov Nodirbek Madrahimovich

*O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiy taraqqiyot va kambag'allikni qisqartirish vazirligi
huzuridagi Prognozlashtirish
va makroiqtisodiy tadqiqotlar instituti Institutsional o'zgarishlar va tadbirkorlikni
rivojlantirish loyihasi rahbari*

**KOOPERATSIYALAR HUDUDLARNING INVESTITSION
JOZIBADORLIGINI OSHIRUVCHI OMIL SIFATIDA**

Rasulov Nodirbek Madrahimovich

*Head of the Project on Institutional Change and Entrepreneurship Development at
the Institute for Forecasting and Macroeconomic Research under the Ministry of
Economic Development and Poverty Reduction of the Republic of Uzbekistan*

**COOPERATIVES AS A FACTOR IN THE INCREASE OF INVESTMENT
ATTRACTIVENESS OF THE REGIONS**

Расулов Нодирбек Мадрахимович

*Руководитель Проекта по институциональным изменениям и развитию
предпринимательства Института прогнозирования и макроэкономических
исследований Министерства экономического развития и сокращения бедности
Республики Узбекистан*

**КООПЕРАТИВЫ КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ ИНВЕСТИЦИОННОЙ
ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ РЕГИОНОВ**

**Кооперациялар ҳудудларнинг инвестицион жозибадорлигини
оширувчи омил сифатида**

Хусусий сектор соҳасида рақобатдошликни оширишнинг муҳим воситаларидан бири бу – кооперация фаолиятини ривожлантириш ҳисобланади. Бу борада Ўзбекистоннинг ҳудудларида тармоқ ва соҳаларда кооперация жараёнларини янада ривожлантириш ҳамда қўллаб-қувватлашга давлат даражасида эътибор қаратилмоқда. Бу йўналиш айниқса қишлоқ хўжалигида бошқа тармоқларга нисбатан сезиларли равишда фаоллашиб бормоқда. Хусусан,

пахта-тўқимачилик, мева-сабзавот, деҳқончилик ва чорвачилик ҳамда бошқа соҳаларда кооперация жараёнлари нисбатан ривожланган. Шунинг учун кооперация фаолиятини ҳар томонлама ривожлантириш мақсадида мазкур тизимни рағбатлантириш, унинг ишчан механизмларини ишлаб чиқиш ҳамда қулай институционал муҳитини яратиш лозим бўлади.

Мамлакатимизда амалга оширилаётган иқтисодий ислохотларнинг асосий мақсадларидан бири бозор иқтисодиёти талабларидан келиб чиққан ҳолда иқтисодиётнинг таркибий тузилишини такомиллаштириш, соҳа ва тармоқ корхоналари ўртасидаги кооперациялашув жараёнларини маҳаллий ва хорижий тажрибалардан оқилона фойдаланган ҳолда ташкил этиш ва ривожлантиришдан иборатдир. Кооперациянинг муҳим жиҳати шундаки, у соҳа ва тармоқ хўжаликлари ўртасида ишлаб чиқариш ва иқтисодий муносабатлар тизимини такомиллаштириб, мавжуд ишлаб чиқариш салоҳиятидан янада самарали фойдаланиш учун шарт-шароит ва имкониятлар яратади. Сўнгги беш йил ичида Ўзбекистонда бозор иқтисодиёти асосларини шакллантириш, иқтисодий муносабатларни тубдан ўзгартириш, миллий иқтисодиётни институционал ва таркибий ўзгартириш, макроиқтисодий ва молиявий барқарорликни таъминлашда муайян ютуқларга эришди.

Хусусан, мамлакатимизда бугунги кунда 2 464 та қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқарувчиларини бирлаштирувчи 105 та кооперация фаолияти ташкил топган. Ушбу соҳадаги ишларни янада кенгайтириш бу борадаги қонунчиликни такомиллаштириб боришни тақозо этади. Чунки, айти вақтда кооперация муносабатлари 1991 йилда қабул қилинган “Кооперация тўғрисида”ги ҳамда 1998 йилда қабул қилинган “Қишлоқ хўжалиги кооперативи (ширкат хўжалиги) тўғрисида”ги қонунлар ва бошқа қонуности ҳужжатлари билан тартибга солиб келинмоқда. Лекин уларда кооперацияларнинг ўзига хос хусусиятлари тўлиқ даражада акс эттирилмаган.

Ўзбекистон иқтисодиётининг ишлаб чиқариш мажмуалари орасида кооперация асосан қишлоқ хўжалигига тадбиқ этилмоқда. Чунки бу тажриба агросаноат соҳасида олдиндан бўлганлиги боис, қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини етиштириш, сақлаш, қайта ишлаш жараёнида кооперация фаолияти ўзини самарадорлигини кўрсатиб келмоқда. Қишлоқ хўжалигида кооперация фаолиятини амалиётга тадбиқ этиш биринчи навбатда ресурс салоҳиятидан фойдаланиш имкониятларини янада оширса, иккинчи томондан, озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш орқали халқ истеъмоли учун маҳсулотларни ишлаб чиқаришни амалга оширади. Шу билан бирга, республика иқтисодиётини ривожлантиришда агросаноат соҳасида кескинликлар ва

деформацияларни олдини олади, агрофирмалар фаолиятини жонлантиради. Шунга қўра, сўнгги йилларда мамлакатимизда, айниқса, қишлоқ хўжалигида кооперация жараёнларини фаоллаштиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Чунки, қишлоқ хўжалиги ва унинг асосий тармоқларини барқарор ривожлантириш, маҳсулот сифати ва иқтисодий самарадорлигини ошириш бугунги куннинг долзарб масалаларидан ҳисобланади.

Бугунги кунда республикаимиз қишлоқ хўжалигида турли мулкчилик шаклларига хизмат қилувчи, қайта ишловчи ва воситачилик қилувчи йирик, ўрта ва кичик ҳажмли корхоналар фаолият юритмоқда. Бунинг учун мамлакатимизда зарур ҳуқуқий база яратилди. Уларнинг самарали ишлаши ва фаолият юритиши учун бир қатор қонун ва қонуности ҳужжатлари қабул қилинди. Шу билан бирга аграр соҳадаги ислохотларнинг асосий масалалардан бири бу бошқарув тизимини бозор шароитларига мослаштириш ҳисобланади. Бунда албатта бошқарув тизимини демократлаштириш ва либераллаштириш, корхоналарнинг иқтисодий фаолиятига давлат аралашувини чеклаш орқали амалга оширилади.

Таҳлилларнинг кўрсатишича, хорижий мамлакатларда кооперация фаолияти саноат соҳасида ҳам жуда катта синергетик самара келтирган. Бироқ Ўзбекистон шароитида саноат соҳасида кооперация жараёнларидан фойдаланиш амалиёти қишлоқ хўжалигига нисбатан анча орқада қолган.

Шунинг учун бугунги кунда ҳудудларда кооперация жараёнларини янада ривожлантириш орқали қуйидаги муаммоларни ҳал этишга устувор вазифа сифатида қаралмоқда. Хусусан,

- ҳудудларнинг инвестицион жозибадорлигини ошириш;
- саноат ва озиқ-овқат маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳажминини ошириш;
- саноат ва қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари турларини кенгайтириш;
- аҳолининг истеъмол товарларига бўлган эҳтиёжини қондириш;
- маҳаллийлаштириш жараёнларини жадаллаштириш;
- ишлаб чиқариш қувватларидан тўлиқ ва самарали фойдаланиш;
- саноатда бутловчи буюмлар, эҳтиёт қисмлар ва материалларни ишлаб чиқариш ва ўзлаштириш;
- саноатда кооперация алоқаларини кенгайтириш асосида импорт ҳажминини оптималлаштириш.

Бунинг учун мамлакатимизда фаол инвестиция сиёсатини амалга ошириш, ташқи савдо ва валюта операцияларини эркинлаштириш орқали соғлом рақобат муҳитини шакллантириш эвазига миллий иқтисодиётимизда бозор иқтисодиёти шаклланимоқда. Аммо саноат соҳасида кооперация фаолиятдан самарали

фойдалана олмаётганимиз куйидаги ҳолатларда ўзини салбий таъсирини кўрсатмоқда:

- саноатда экспортбоп ва импорт ўрнини босадиган маҳсулотлар ишлаб чиқаришнинг сустлиги;
- юқори қўшилган қиймат яратишга йўналтирилган саноат ишлаб чиқариш фаолиятини нисбатан ортда қолиши;
- ҳудудлардаги мавжуд хомашё ва ишлаб чиқариш имкониятлардан фойдаланиш самарадорлигини пастлиги;
- маҳаллийлаштириш даражасини ошириш ва кўламини кенгайтириш борасидаги стратегик дастурларни амалга оширишдаги муаммолар. Келтирилган муаммоларни ҳал этишда куйидаги чора-тадбирларни амалга оширишни мақсадга мувофиқ деб ҳисоблаймиз:

1. Кооперация иштирокчилари бўлган субъектлар, яъни фермер ва деҳқон хўжалиги раҳбарлари, томорқа ер эгалари ёки бошқа шу соҳадаги тадбиркорларнинг ҳукукий ҳамда бизнес соҳасидаги билим ва кўникмаларини ривожлантириш.

2. Қишлоқ хўжалигида сифатли ва рақобатбардош маҳсулотлар етиштириш ҳамда бир гектардан олинadиган фойдани кўпайтириш учун экин майдонларидан оптимал фойдаланиш механизмларини жорий этиш.

3. Кооперация имкониятларидан тўла фойдаланиб ишлаб чиқарилаётган маҳсулот турларини диверсификациялаш. Мазкур фаолиятга хизмат кўрсатиш соҳасини ҳам жалб этиш.

Хулоса қилиб шуни айтиш мумкинки, кооперациянинг ривожланиши иқтисодиётнинг интеграциялашуви ва глобаллашуви жараёнларини тезлаштириш билан бирга соҳага ахборот технологияларини кенг жорий этилиши, рақамли иқтисодиётнинг шаклланишига туртки беради. Бу эса иқтисодиётдаги миқдорий ва сифат ўзгаришларни таъминлайди.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Жалилов Б. Промышленная кооперация как новая форма экономического сотрудничества в Центральной Азии. (<http://isrs.uz/ru/maqolalar/promyslennaa-kooperacia-kak-novaa-forma-ekonomiceskogo-sotrudnicestva-v-centralnoj-azii>) - электрон ресурс.

2. Сафарова А. Дунё давлатларида кооперацияларга ижтимоий-иқтисодий ривожланиш омили сифатида қаралади. (<https://uza.uz/uz/posts/dunyo->

[davlatlarida-kooperaciyalarga-izhtimoiy-iqtisodiy-rivozhlanish-omili-sifatida-qaraladi_315619?q=%2Fposts%2Fdunyo-davlatlarida-kooperaciyalarga-izhtimoiy-iqtisodiy-rivozhlanish-omili-sifatida-qaraladi_315619](#)) – электрон ресурс.

3. Абатуров Р. Возможности промышленной кооперации. (<https://review.uz/post/vozmojnosti-promshlennoy-kooperacii>) – электрон ресурс.

4. Петрищева И. Промышленная кооперация в контексте взаимодействия малых и крупных предприятий: сущность и формы. (www.gramota.net/materials/1/2011/1/55.html) – электрон ресурс.